

Nejnovější česká literatura pro děti a mládež

Předmět Literatura pro děti a mládež

Próza v novém tisíciletí (20. léta)

Proměny prózy od počátku nového století

- Ve způsobech vyprávění
- V tematických okruzích
- V rozšíření věkové hranice čtenářů

Nové (zahraniční) pojmy literární teorie

Diferenciace jako znak literatury pro dospívající

- V anglosaském nakladatelském světě **kategorie young adult**
 - **Různí se její věkové vymezení** (zpravidla 12-18 let, ale také 13-25 let)
 - Soustředí se na příběhy se složitějším narativem a novost témat
 - Rodinná mezigenerační a válečná dramata
 - Tematizace genderu, LGBT, handicapu, boje se smrtelnou nemocí a sociálně vyostřenou realitou (včetně závislostí na alkoholu a drogách)
- Z anglosaského prostředí termín **tzv. tweener** = vymezuje románovou tvorbu pro čtenáře na hraně mezi dětstvím a dospíváním

Realistická próza v české literatuře pro děti ve 21. století

- Po sametové revoluci a v pozdějším samostatném Česku téměř nevznikaly realistické příběhy ze života dětí a dospívajících
- Celá 90. léta - vydávaly se úspěšné reedice a překlady
- Dvě výjimky:
 - **Iva Procházková**
 - **Ivona Březinová**

Jinde a jinakost

- Škála děl společenské prózy je široká
 - Tematizace současných vztahů v rodině, přátelství, sportu, dospívání, sociální tíživosti současnosti

Petra Dvořáková

- *Julie mezi slovy* (2013, ilustrace Katarina Gasko)
 - Tematizace rozvodu rodičů (alkoholismus matky, nová rodina, stěhování)
- *Každý má svou lajnu – o florbalu, prvních láskách a ceně vítězství* (2017, ilustroval Karel Osoha)
 - Rozchod rodičů, první lásky

Michaela Fišarová

- román *Nikolina cesta* (2012, ilustrace Jana Štěpánová)
 - Tematizace soužití v prostředí dysfunkční rodiny (týrání)

Jinde a jinakost

- Nové generace příslušníků etnických menšin v Česku 21. století
 - málo českých textů s tematikou nového domova v cizí zemi

Alena Ježková

- *Dračí polévka* (2011, 2018, ilustrace Nikkarin)
 - dospívání vietnamského kluka, pocit rozpolcení
 - („Protože zatímco doma mluvím vietnamsky, jím hůlkami a jmenuju se Long, ve škole mluvím česky, jím příborem a jmenuju se Láďa.“)
 - střetávání původní tradice zosobněné vietnamským prarodičem s českou realitou

Jinde a jinakost

- Povídkový soubor *Jinde* (ilustrace Jakub Plachý)
 - Společnost Meta, koedice s nakladatelstvím *Baobab*
 - otázky migrace a minorit v různých perspektivách
 - *Bez domova Chaima Cigana* (tematizace holokaustu)
 - **Jan Čumlivski** (čeští gastarbeitři v Berlíně)
 - **Magdaléna Platzová** (osud syrské sekularizované rodiny ve Francii)
 - **Markéta Pilátová** (příběh hendikepovaného bolivijského dospívajícího v Argentině)
- **Marek Šindelka** - *Únava materiálu* (2017) - neutěšený útěk mladého uprchlíka, bezčasá příměstská krajina
- **Petra Soukupová** - *Kdo zabil Snížka?* (2017, ilustrace Tereza Ščerbová)
 - Tematizace současného venkova v křivdách, krutosti zacházení se zvířaty, detektivní ladění bolestného příběhu

V zahradě – pro mladší čtenáře

Jana Šrámková - *Zuza v zahradách* (2015, ilustrace Andrea Tachezy)

- snový příběh ze zpustlé zahrádkářské kolonie

Olga Černá - *Klárka a 11 babiček* (2015, ilustrace Alžběta Skálová)

- novela v dopisech (hospitalizovaný dědeček a vnučka, „babičky“)

• **Eva Papoušková** - *Kosprd a Telecí* (2013, ilustrace Galina Miklínová)

Umělecko-naučné knihy

Jiří Dvořák - *Jak zvířata spí* (2014, ilustrace Marie Štumpfová)

- obrázková kniha
- poetické líčení spánku roztodivných zvířat - pro čtení před spánkem
- („Když se zešeří, hejno vystoupá vysoko k nebi, jak dokáže. Pak ptáci rozepnou křídla a zvolna plachtí dolů, schovaní do tmy a dřímoty.“)

Tereza Vostradovská - autorská *Hravouka* (2016, Zlatá stuha)

- poeticky laděná encyklopedie o chytré myšce, která chce svým tetičkám z města ukázat svůj domov
- aplikace do IT zařízení, interaktivita

Na cestách

Petra Braunová - *Ema a kouzelná kniha* (2010, 2018)

- Návaznost na tradici próz o sirotcích
- Zkušenost au-pair ve frankofonních rodinách

Román *3333 km k Jakobovi* (2014, ilustrace Nikkarin)

- Tematizace svatojakubské cesty patnáctiletého Mirka do poutního místa Santiago de Compostela (dle osobního deníku autorky)

Daniela Krolupperová – spoluautorství encyklopedie *Historie Evropy* (2011, s hlavní autorkou a ilustrátorkou díla Renátou Fučíkovou)

Historické detektivky:

- *Zločin na Starém Městě Pražském* (2014)
 - Tzv. pragensie
 - Východisko pro staropražskou zápletku - známý obraz Jakuba Schikanedera *Vražda v domě*
- *Past na korunu* (2018, ilustrovala Barbora Kyšková, obě získaly Zlatou stuhu)

K výročí republiky, k historii

- publikace tzv. na objednávku

Vendula Borůvková - román *1918 aneb Jak jsem dal gól přes celé Československo* (2018, s ilustrátorem Karlem Šedou)

- Uznání za koncepci románu

Eva Papoušková - *Cílovníci* (2018, ilustrace Galiny Miklíkové)

- o historii 20. století z perspektivy desetiletého Závěše aneb Pídi

Dobrodružství a fantasy

Vojtěch Matocha - *Prašina* (2018, ilustrace Karel Osoha), *Prašina. Černý meteorit* (2019)

- Název poukazuje na pražskou čtvrt, v níž není elektřina, mobilní signál ani bezdrátové spojení

Marek Toman - *Cukrárna U Šilhavého Jima* (2018, ilustrace Františka Loubat)

- hold všem knihovnicím v osobě Boženy Oprátkové, která namíří své síly proti ničiteli knih Dante Skunk Shakespearovi

Martin Vopěnka - *Spící město* (trilogie, 2011-12)

- Antiutopická vize
- Úvahy o nadčasových tématech – budoucnosti civilizace a jejích pravděpodobných etických problémech, o nečinnosti státního aparátu, o otázkách téměř existenciálních
- napětí a důvěra v pospolitost aktérů

Nová planeta – prastarý příběh z daleké budoucnosti (2015, Zlatá stuha)

- námětově spadá do oblasti young adult na hraně mezi dystopií a fantasy
- Konotace s biblickými příběhy

Bára Dočkalová - *Tajemství Oblázkové hory* (2018, ilustrace Petra Josefína Stibitzová)

- Pohádkové fantasy

Biografická tvorba

Renáta Fučíková – autorka a ilustrátorka

- alba na pomezí komiksu a obrazových knih
- *Antonín Dvořák* (2013, Zlatá stuha)
- *Franz Kafka – člověk své i naší doby* (2017, autorem překl. Radek Malý)
 - tři komiksy podle povídek pražského německy píšícího literáta v překladu RM

Umělecko-naučná próza pro děti

René Nekuda - *Příběhostroj* (2019, čtveřice ilustrátorek Aneta Františka Holasová, Johana Švejdíková, Tereza Lukešová, Marie Urbánková – kolem časopisu *Raketa*)

Poezie a noví poeti v literatuře 20. let 21. století

Nové básnické výběry pro děti a reedice starších, zejména z díla básníků píšících v 70. a 80. letech minulého století

- **Jan Skácel** (*Proč ten ptáček z větve nepadne*, 2019, inspirace obrázky Josefa Čapka)
- **Pavel Šrut** (*Hlemýžď Čilišnek*, 2015, ilustrace Jiří Šalamoun)
- **Jiří Žáček** (*Aprílová škola*, 2015, ilustrace Adolf Born)
- Opakovaně sbírka něžných i vtipných básnických a prozaických textů **Ivana M. Jirouse** *Magor dětem* (2009, 2015 v *Magorově summě*, *Velikonoční pohádka o kohoutech*, *bouřce a duze* (2011))
- **Ivan Wernisch** *Plop! Vyvrtil žlahvout pšunt i chlpal liquére* (2015, ilustrace Jiří Stach)
 - nonsens v kombinaci s obrazovou „výzdobou“ Jiřího Stacha
 - mystifikační hravost blízká groteskám Christiana Morgensterna
 - zejména pro dospívající čtenáře - překračují hranice jazyka v touze najít svobodný prostor k vyjádření

Poezie a noví poeti v literatuře 20. let 21. století

Leporela: **Petr Borkovec** - *Všechno je to na zahradě* (2013, ilustrace Filip Pošivač)

- subtilní scénérie
- hluboká přírodní ukotvenost živých tvorů i neživých předmětů nalezených třeba pod kamenem nebo poblíž živého plotu

Poezie a noví poeti v literatuře 20. let 21. století

Radek Malý

- melancholicky laděná básnická kniha *Listonoš vítr* (2011, Magnesia Litera 2012, Honour list IBBY)
- **Sbírka** *Moře slané vody* (2013 obě s ilustracemi Pavla Čecha)
 - verše „dětem i dědečkům“, kteří se jimi nestihli stát a nebudou již moci s vnuky ochutnávat mořské příboje, velké ryby, malé ryby...
 - Báseň *O cestě* – klukovské sny
 - Báseň *O škebli* - originální verze pohádky o vytouženém dětátku
 - Skladba *A co šuměla mušle* - moře, živel proměnlivé tváře

Poezie a noví poeti v literatuře 20. let 21. století

Robin Král - soubor *Vynálezárium* (2015, ilustrace Jana Hrušková)

- výsostné básnické formy pro děti - sonet, rondel, gazel, ale i irský limerik, poznání krás poezie
- velkoleporelo *Tonča & krasojezdec* (2019)
 - Hravost, akvarely Anety Františky Holasové ve fialovo-růžovo-šedavém tónu

Daniela Fischerová

- *Tetovaná teta* (2015, ilustrace Jaromír Plachý)
- *Ochuchule a ukulele* (2018, ilustrace Jakub Kouřil)
 - Poměrování s poetikou Emanuela Frynty
 - Dítě partnerem, k němuž se autorka vlídně obrací a usměvavě s ním promlouvá, aby si pak mohlo samo přeříkat hádanku o klaunovi na tři způsoby anebo si s chutí přečíst digitálně naladěnou hříčku využívající souznačnosti slova

PISA 2018

Zdroj:

https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Publikace/PISA_2018_narodni-zprava.pdf

- 79 zemí
- Čtenářství – 25. místo / průměrní (nejhorší z gramotností)
- Lepší výsledky než ve 2015
- Problém: porozumění a pochopení textu
- Lépe jsou na tom v práci s textem, vyhledáváním v textu
- Výsledky rozdílné mezi kraji
 - Ústecký kraj (riziko nedokončení školní docházky)
 - Nejlepší kraje: Praha, Plzeňský a Zlínský kraj

Výběr zdrojů

- ČEŇKOVÁ, Jana. Česká literatura pro děti a mládež ve 2. desetiletí 21. století [online]. České literární centrum. 2019 [cit. 2019-12-1]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/ceska-literatura-pro-deti-a-mladez-ve-druhem-desetileti-21-stoleti-2-dil/?fbclid=IwAR0twaLDeEFEWvYIVVHE2kF3DMLgGOHTrw3uV9qIcmNo8jxGE7BVuIDaz9c>
- KRÁLÍKOVÁ, Andrea. Hladké čtení fikčních světů. *A2*, 2017, roč. XIII, č. 24, s. 8
- Milena Šubrtová in Iveta Gal Drzewiecka, Alexandra Brestovičová (eds.). *Človek so znevýhodnením (postihnutím, hendikepom) v literatúre pre deti a mládež a v inkluzívnej edukácii*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018, s. 40-41